

A forradalmár szabadul*

Kázmér gróf nem lesz ott, mondta a meghívást tolmácsoló Kállayné, Rohoncon vagy Bicskén vagy Siklóson vagy Bródban van éppen, a kastélyait és a birtokaikat végig szokta látogatni, többnyire Károlyi Lajos gróffal, aki szintén a magyar megújulás híve. Guszti grófnőnél Nachmittagskleidungban illik megjelenni. Fáradjon el Teréz Ypsilanti Váci úti boltjába, és ami tetszik, kölcsönözze ki; a boltossal meg van beszélve, hogy a számlát Guszti grófnőnek küldje.

Teréz tapogatta a finom kelméket, felpróbált sok szép ruhát, tapintásuktól az ujjbegyei felbizseregtek. Nem olyan világból valók ezek az anyagok, mint a gácsi posztó, a szepesi vászon. Felpróbált sok szép ruhát, alaposan megnézte a szövésüket, a varrásukat, a szabásmintájukat képzeletben maga elé terítette. A boltos olyan színeket ajánlott, melyek nem túl rikítóak, de nem is túl gyászosak, a társaságban nem szeretik, ha valami rosszra emlékeztetik őket.

A Feldunasor 14. szám alatti kétemeletes Tünczer-palotát a kereskedő Wodianer Rudolf vette meg, mesélte Amália, de hát zsidó, így a tulajdonjoga be nem jegyezhető. Az épületet jelzőlogként bírja, úgy adja a lakásokat bérbe Kázmér gróféknak, Eötvös bárónak, mágnásoknak. Egy ízben Wodianer távollétében az évi tízezreket jövedelmező üzletet a neje vezette, a férj megjőve minden számlát átnézett, és felfedezett egy harminckrajcáros hiányt, számonkérte, összevesztek és megütötte. A nej Bécsben indított pert a férje ellen, a férj pedig valamiért nem a bíróságon, hanem a pesti tanácsnál panasolta be a nejét, állítván, hogy késsel támadt rá; ítélet még nincs. Amit a tanács tud, az egész város tudja.

– Lehet, hogy a teán a Károlyi Lajos felesége, Ferdinandine hercegnő is jelen lesz, kinek az apja a gyermeklányokat erőszakoló Kaunitz gróf! – mondta még Amália odafelé a kocsiban, és tájékoztatásul hozzátette: – Kaunitz gróf atyja a kamarilla híresen felvilágosult tagja volt, a hercegnő nagynénje pedig Metternich első felesége!

Terézt ekként mutatta be a sápadt és fonnyadt Guszti grófnőnek:

– A mi rabunk felesége!

Mire Guszti grófné azt felelte:

– Ó!

Visszafogottan pazar teremben ültek pamlagokon, díványokon, fotőjökben. A késő délutáni Buda hegyeit és tornyait Guszti grófnő maga is megtekintette a vendégeivel a Dunára néző hatalmas ablakok egyikéből. Sajnálkozott, hogy a látványt a Bomba-téren elrontják a kohász Ganz Ábrahám ormóttlan raktárai, ennek ellenére lenyűgöző a kép.

Pestről látni a József-kaszárnya mellvédjét. A rabok nem látnak Pestre, az udvart magas fal veszi körül, a bástyán nem sétálhatnak.

* Részlet a készülő regényből

Ferdinandine hercegnő nem jelent meg, tíz perc hintón a Károlyi-palota, a hercegnőnek sok. A honleányok vidáman csiviteltek, németül folyt a szó. Guszti grófnő eleinte kókadtnak tűnt, de felélénkült, és a témákat ő vetette fel. Teréz számára sosem hallott nevekről és eseményekről esett szó, ezekről udvariasan az ő véleményét is tudakolták, de nyomban más témára tértek, nem észlelvén, hogy nem volt érkezése válaszolni.

Szóba került, hogy Ferdinandine hercegnő fia, az ifjú Károlyi Alajos a berlini követségen végzett attaséi munkája után nemrég Szentpétervárra neveztetett ki, és szabadságra hazaérkezvén csuda dolgokat mesélt az oroszokról. Például megkérdezték a cárt, merre haladjon a Moszkva–Szentpétervár vasútvonal. A cár kért egy vonalzót, a térképre fektette, és egy plajbással húzott egy vonalat. Csakhogy a hüvelykujja kilógott, és e görbületet a plajbász követte. Ezzel a fölösleges félkörívvel épül meg a vasút! Az amerikai tervezők hiába könyörögtek, hogy az értelmetlen kitérőt vágják át, nem lehet.

Kacagtak a hölgyek: ilyesmi nálunk, Európában nem fordulhat elő.

Szó esett Kázmér gróf Angliában nevelkedett unokaöccseiről, akiket fogadott fiaként istápol. Ödönt a tanulmányainál jobban leköti a vitorlázás, azt tervezi, hogy Angliában hajót vásárol, és maga is indul versenyzőként. Kázmér gróf pártolná, ha Ödön a balatoni hajózásban válna érdekeltté, de őt csak az olyan vizek izgatják, amelyek túlsó partja nem látható. „Tengerhez, magyar!” – zúgták erre a hölgyek kórusban, utalva Kossuth tavalyi cikkére, melyben a Budapest–Fiume vasútvonal építését szorgalmazta. Guszti grófnő váratlanul Terézhez fordult.

– A férjed, mielőtt elfogták, nemrégiben járt az Adrián!

– Bizonyára – mondta Teréz.

Guszti grófnő a többi hölgyhöz fordult.

– Bródból levitték a tengerhez, és ott megállapította, hogy Fiume inkább a szlávok kikötője lesz, semmint a magyaroké.

– Nem ismerem az uram vallomását – mondta Teréz.

– Dobrossy ügyvéd szerint ez áll a vallomásában.

– Őt sem ismerem.

Guszti grófnő felsóhajtott.

– Nehéz sorsod van, szegénykém! De reméljük a legjobbakat! Kiszabadításán lankadatlanul szorgoskodunk!

Guszti grófnő idősebb lánya, Erzsébet szerényen viselte magát, szórakozottan mosolygott, fogalma sem volt, kik vannak jelen, pedig a meghívottak többségét más alkalmakkal is láthatta. Húga, a 16 éves Szapáry Georgina feltűnőbbben unatkozott, kibámult az ablakon, a társalgásban nem vett részt. Teréz lopva figyelte. Bárcsak neki lenne ennyire kelletlen a lánya.

Hiányolták a vendégek a lányok bátyját, Szapáry Gézát, a vértés főhadnagyot, de nem kapott eltávozást a sárospataki hármás Ferdinánd-huszárezredből. A lovak iránti szeretetét, mesélte Guszti grófnő, Géza az apjától örökölte, aki öt évig szolgált a 10-es huszárezredben, mielőtt megnősült.

A vendégek, mint kiderült, valamennyien jelen voltak október 22-én, Guszti grófnő harminckilencedik születésnapján, amikor egyúttal Kossuth öt nappal korábbi követté választását is megünnepelték. Csodásan sikerült

az az estély, áradoztak a hölgyek. A születésnap után néhány nappal kelhetett egybe Guszti grófnő és Kázmér gróf, azt külön ünnepség nem követte.

A februárban induló báli szezonban, remélték a vendégek, fel fog éledni az ellenállás szelleme, mely mostanra kissé lelappadt. Különösen az ír királyi családból való Egán Edének a menyasszonya, a bécsi születésű Júlia mutatkozott derűlátónak a magyar reformok kilátásait illetően. Amália még az odaúton tájékoztatta Terézt, kik lesznek a vendégek, és hogy Egán Ede ezúttal nem jön, aki a pár hónapja meghalt Klauzál Imrének, a Batthyány Kázmér-birtokok intézőjének a barátja és üzlettársa. Teréz emlékezett, hogy Klauzál Imrét a pályázat díjazásakor a férje haragosan emlegette. Egán Edének, mint Amália ecsetelte, jelentős a befolyása, mert a bécsi Sina Simon bankár magyarországi jószágait igazgatja; következésképpen arája, Koch Júlia, a bécsi udvari építész Heinrich Koch lánya szintén nagy hatalommal bír. Koch építész többször is megfordult Kázmér gróf kastélyaiban, és a híres író, Adalbert Stifter barátja. Stifter, der allgemeine Künstler nemrégiben még a Koch-gyerekek házitanítója volt.

– Kázmér gróféknak vannak Stifter-képeik! – mondta Amália büszkén.

Stifter irodalmi műveinek dicséretére a teázás alkalmával valóban sor került. Guszti grófnő Terézt, az új vendéget bevezette a férje dolgozószobájába, és megmutatta Stifternek a magyar pusztában álló viskókról festett képeit. Egyik holdkeltéje borongósabb, mint a másik.

Aki ilyen viskóban alszik, mondta Teréz, jobb, ha sohasem ébred fel.

Találó, mondta zavarában Guszti grófnő.

A dolgozószobában a falnál dívány helyett ágy állt, rajta díszes huzatú matrac. Teréz óvatosan megnyomogatta. Milyen ruganyos!

Visszatértek a szalonba. Koch Júlia Stifter tehetségének sokoldalúságát ecsetelte. A szabadelvű Stifter házitanítóként Schwartzberg grófnak a lányát, Metternich kancellárnak pedig a fiát okította, a Birodalom észszerű megújításáért ily módon többet tett, mint megannyi radikális osztrák és magyar elme. Egyetlen baj van vele: mértéktelenül eszik és iszik.

Egybehangzón dicsérték a hölgyek a Brigitta című beszélyt, melynek főhőse, egy előnytelen külsejű magyar hölgy a csalódásait követően a magyar pusztába vonul, és felvirágoztatja, sőt a szerelem is rátalál. A regényben az a legszebb, hogy a magyar urak a gazdaság érdekében önzetlenül összefognak, a tájleírásokban pedig a szerző ismét remekel. Mily finoman ábrázolja Stifter, amint Brigitta gyönyörű ruhában hever a fűben, és a fűszálakkal beszélget!

Az irodalom után az opera következett. Schodelnének már nem olyan szárnyaló a hangja, mint volt, és lassan ideje, bármi szomorú is, hogy az operaszínpadnak búcsút intsen. Guszti grófnő szívesen látta volna vendégül a mai teán, ám Nyáry Pali kimentette. A Pest megyei városházán Kossuth mellett oly bátran kiálló Nyáry alpolgármester, mint kiderült, Guszti grófnő és Kázmér gróf régi bizalmas embere. Szerelmét, a legnagyobb magyar énekesnőt ugyan nem veheti feleségül, mert Schodel, a férj nem hajlandó válni, de immár csak névleges feleségének fellépti díjából fele arányban részesül, ezért elnézi, hogy neje mással éljen.

– Csodálatos hang és csodálatos színművész! – lelkesedett Amália. – Ha egyszer el kell búcsúznia, én csak annyit kérek, hogy még egyszer Normát énekelje el!

A hölgyek lelkesen visszhangozák: Norma! Norma!

Szapáry Erzsébet, Guszti grófnő idősebb leánya megszólalt, odakapták a fejüket.

– Schodelné, ismerjük el, bármennyire becsüljük is, az európai karrierje során a legmagasabb csúcsokat mégsem tudta megostromolni. A magyarság szerencséjére, ám mégis kényszerből tért haza, és lett a Nemzeti Színház első csillaga. Csillag volt ő Európában is, de másodrendű fényű. Ha az igazgatóság a nála nagyobb énekesnőket képes lett volna a magyar nyelvre megtanítani, vagyis még jobban megfizetni, a mi legnagyobb csillagunk pályája korántsem lenne annyira fényes.

A hölgyek megpendítették, hogy Nyáry Pálnak a politikusi pályáján e vadházasság vajon használ-e, avagy ellenkezőleg. Guszti grófnő szánakozott a sorsukon. Az a Schodel nevű közepes kolozsvári kujon ötéves korában kezdte tanítani a kicsi Klein Rozált, majd az európai hírnévig hajszolta, és amint a leány a tizennégyet betöltötte, feleségül vette, hogy a markából soha többé ki ne eressze, és az öregkorát biztosítsa általa. Rabszolgatartó, rabszolgahajcsár, nőkereskedő; szégyen, hogy a törvény nem lép fel ellene!

Egy magyaros pruszlikot és szűk lovaglónadrágot viselő, mélyen ülő szemű, cinege termetű leány, aki a társalgás kezdetén a jövőendő Egánnéval beszélgetett egy idegen nyelven, feltehetőleg Egán Ede anyanyelvén, megjegyezte, hogy nem mindennapi fogékonyságra vall, ha egy énektanár egy ötéves leányka ciripelésébe belehallja a későbbi drámai szopránt, és a még megíratlan Erkel-operák hangnemét is előre sejtí.

Kacagtak is, nem is; a cinege lány megjegyzése Guszti grófnő ellen irányult, és kellemetlenül érintette őket. Amália érzékelte a bajt, és helytelenítőleg kiáltotta:

– Csak a ruhapénze évi 400 forint!

Szapáry Erzsébet egy kritikust idézett, aki szerint Schodelné megcsonkítva adja elő Lucretia Borgiát, hogy a jelenlegi hangterjedelme befogja; még egy kis idő, és az operát Lucretia nélkül fogják adni!

Kacagtak.

Guszti grófnő intette a hölgyeket, hogy a honi színi irodalom javára minél gyakrabban és minél többet adakozzanak. A mai sivár korban, midőn a közönség tüntetőleg, elsősorban Schodelné sikerei miatt, az opera mellé állt, minek következtében a magyar drámairodalom senyved, a balsorsú honi drámaszerzők támogatása különösen időszerű. Darabjaik vagy színre sem kerülnek, vagy csak egyszer-kétszer; nemzetközi sikerre az elátkozott magyar nyelv miatt nem számíthatnak; ha kiadják is egy-egy darabjukat, ötven-hatvan példánynál többet képtelenség eladni, és azokat is a család veszi meg.

– Humboldt sagt: Der Mensch lebt in der Sprache! Széchenyi sagt: Die Nation lebt in ihrer Sprache!

Búcsúzóul Guszti grófnő mélyen Teréz szemébe nézett, karját kezével megszorította, és magyarul mondta:

– Aztán lássalak!

Teréz a vékonydongájú, nadrágos leány neve után érdeklődött Amáliánál.

– Hát nem tudad? Ó Szendrey Júlia!

– És ő kicsoda?

Amália elképedt.

– A mi Sándorunk felesége! Az atyja Károlyi Lajos inspektora. Felettből szigorú férfiú, nem akarta adni a lányát, de Károlyi Lajos és Kázmér nagy nehezen rábeszéltek, bár az atyai áldás azóta sem hangzott el. Március 15-én az Ellenzéki Párt megalakulásakor, Kossuth beszéde után a mi Sándorunk elszavalta A nép nevében-t, amit leírhatatlan lelkesedés követett. Kár, hogy nem lehettél ott az uraddal!

Teréz határozatlanul bólintott. A nép nevében, hát persze. Jönnek a fiatalok, akik az ő férjének a tanításain nőttek fel, és a tanítójukat rögtön elfelejtik.

– Itt laknak a Dohány utcában, a Schiller-házban!... – jelentette ki Amália.

– Mintha a lányt már láttam volna... Nem a házunk előtt jár reggelente a piacra?

– Nem hiszem – mondta Amália hűvösen. – A Sasból hozatják az ebédet, és cselédet tartanak.

Ágostonnal üzenték, hogy ne vállaljon többé mosást és takarítást, egy státusfogoly nejéhez nem illik. Ígérték, hogy továbbra sem hagyják éhen vészni; varrni varrhat. Megrendelést alig kapott. Börtöntöltelék felesége, rávetül a férje árnya. Nem helyes rosszul fizető munkával megalázni, egyszerűbb, ha nem varratnak vele egyáltalán.

Nem volt mivel kitölteni az időt két börtönlátogatás között. Későn kelt, korán feküdt, hevert álmatlanul. A látogatás napja jó nap, már előző nap lehet készülni rá. Elmegy a hídig, előkotorja a krajcárt, átballag a hídon, Budán északnak fordul, felkapaszkodik a Várba, jelentkezik a kapuban, vár, amíg bebocsátják. Megint vár, amíg a férjét elővezetik. Beszélgetnek valamiről, alig van jelentősége, miről. Kiengedik, lemegy a hegyről, a parton elballag a hídig, előveszi a hídpénzt, átengedik, hazaballag, addigra este van. Nem történt semmi, de az a nap meg lett oldva. Egy sovány, öreg, búzló rab az egyetlen rokona, a többi ember mind ellenség. A rab nem kérdezte, mivel tölti a felesége az idejét, arról mesélt, amit éppen ír vagy írni fog. A legszívesebben politizált volna, de azt nem lehetett. Teréz minden egyes láthatás előtt várta, hogy a férje mond valami kedveset, és minden egyes láthatás után azzal magyarázta a ridegségét, hogy mások jelenlétében úgysem lehet őszinte. Bár a kihallgatásokon se lett volna őszinte!

Január 13-án, csütörtökön Teréz mécesest gyújtott. Azzal mondta a rab, hogy újraírja a gyászleveleit, és szinte kéjeleg ennen fájdalmában, mit a gyermekei halála okozott neki, és olyasféle örömet érez, akár a szerelemben, nem tud vele betelni. Teréz nem említette, hogy Ilka halálának van az évfordulója. A börtönben nem telik az idő.

A rab újságokat kért, mert szokatlan beszélgetések töredékei ütötték meg a fülét az utcáról. Ágoston megírta a kérvényt, Teréz aláírta és benyújtotta,

nem kapott választ. Új kérvényt írt Ágoston, szebben rajzolta meg a betűket, Teréz benyújtotta, várt. A térparancsnok kapitány maga elé hívatta, barátilag tanácsolta, hogy forduljon a Helytartótanácsához, ő ebben az ügyben nem illetékes; ha engedélyezik, nem támaszt akadályt. Teréz beadta az újabb kérvényt, befogadták, mondták, majd érdeklődjön. Mikor? Majd.

Február közepén ismét kérte, hogy a férjének vihessen be ételt, panaszkozik a börtönkosztra. Azt felelték, amit addig: amíg nincsen elítélve, engedmény nem jár.

Örvendezve mesélte a rab a február végi láthatáson, hogy Sebes Károly gránátos kapitány térparancsnok megjelent a cellájában, körbeszimatolt és kiment, és a következő napokban megint ezt cselekedte. Eddig cellaellenőrzés nem volt, ez feltétlenül jelent valamit.

Ettől kezdve nemcsak az udvarra mehetett ki, hanem a bástyára is, láthatta a feldunai palotasort és az épülő Lánchidat.

Hamarosan szabadulok, jelentette ki a rab; a sétát kísérő porkoláb elcsodálkozott.

Az újságokat Teréz sűrűsége meg.

A városban azt beszéltek, hogy Párizsban kitört a forradalom. Teréz legközelebb a Pesti Hírlap néhány legutóbbi számát vitte magával. Az egyik ór elvitte az újságokat a térparancsnokhoz. Jött még egy foglár, hogy Terézre felügyeljen. Sokára tért vissza a küldönc, mondta, hogy a térparancsnok elküldte a Helytartótanácsba, ott várni kellett, mert valakit behívtak, hogy olvassa végig a lapokat, az illetőnek föl kellett érkeznie a Várba. Megjött, elolvasta, jóváhagyták. Tovább kellett várni, mert a történeteket jelenteni kellett a térparancsnoknak.

A földszinti fogadószobában várt a férje órák óta, attól tartott, hogy kivégzésre viszik. Kérdezte is a zárbiztosát, de az nem felelhetett, és amúgy sem volt illetékes.

Rávetette magát az újságokra, tizenegy hónapja nem olvasott híreket. Teréz ült a székén. A foglárak álltak, nem szóltak. Nem volt előírva, hogy a rabnak és a látogatónak beszélnie kell egymással, a foglárak pedig nem voltak felhatalmazva, hogy a társalgásra felszólítsák őket. A rab olvasott, a porkolábok ácsorogtak. Teréz némán ült, és reménykedni kezdett. Mintha nagy esemény történt volna. Tudta, mit olvas a férje, a Várhegyre kaptatván a címeiket kisilabizálta.

Pozsonyban Kossuth feliratára az országgyűlés a házadóra közös teherviselést írt elő. Rákoson a nép részvételével népvacsorát terveznek, olyat, mint amelyet Párizsban betiltottak.

Most ér oda az olvasásban, hogy Párizsban kitört a forradalom és kikiáltották a köztársaságot.

A rab felnézett. A porkolábok ácsorogtak.

– Ügyemben mostanában nem fognak dönteni – mondta. – Utazz Győrbe! Amikor János öcsém Pestre jön, társulj hozzá, tápláljon fel, rád fér.

Nem hangzott el jelentenivaló.

Amikor Teréz kiment a kapun, az örök elköszöntek tőle. Még ilyet! Köszöntek!

Lefelé a hegyoldalban az alkonyi, hűvös tavaszi lég.

Teréz este Ágoston tanácsát kérte, utazzon-e Győrbe.

– Megkérdezem – mondta Ágoston. – Amíg nincs válasz, ne menjen sehová!
Késő este is beugrott, azt mondta, senki sem érti, miért kellene Teréznek a sógorához utaznia.

– Épp most?! Ne utazzék sehová! Látogassa a férjét, amikor lehet! Szerepe lehet a férjének a változásban!

– Miféle szerepe? El fogják szállítani külföldre, és ott éhen halasztják!

– Drága Teréz! Ugyan mi utal erre?

– A börtönablaka alatt egy fogva tartott báróról fecsegnek, aki gyermeklányokat erőszakolt sorozatban és gyilkolt.

– Förtelmes! De mi köze neki ehhez a báróhoz?

– Az, hogy ő az, mert nincs ilyen a börtönben! ÓrOLA terjesztik, hogy hibbant gyerekgyilkos! Ezzel készítik elő, hogy senki se szánakozzék rajta! Ezek új foglárók, lecserélték a régieket, hogy könyörület nélkül bánjanak el vele! Ők fogják elszállítani!

– Ezt mondta kegyednek? Meghibbant szegény!

– Nyíltan nem beszélhet, én így értettem! Ő nem hibbant meg, legföljebb én.

– De hát még el sem ítélték!

– Ez a baj! Mulasztás terheli őket, amit nem ismerhetnek el! Egyszerűbb elrekkenteni!

Ágoston elmenekült.

56

Teréz ott volt volt március nyolcadikán a Duna-parton, amikor a pozsonyi hajót várták, azt hitték, hogy végre történt valami, de arról adtak hírt az érkezők, hogy az alsóház vacakol, Kossuth is visszakozott, a diéta elhalasztotta a reformjavaslatok megvitatását. István nádor már meg lett főzve, de nem volt mit támogatnia.

Az Ellenzéki Kör tizedikére virradóra tartotta a hangversenyét, Teréz is a Szép utcai palota előtt ácsorgott a sokaságban. Azt mesélték, akik bent lehetnek, hogy Vörösmarty, Garay és Irinyi József nem mondott semmi újat. A zenészek bátrabbak voltak, a Rákóczi indulót és a Marseillaise-t játszották.

Tizenegyedikén délelőtt a Fillingerben az ifjak a Rákos mezején tartandó József-napi néplakomáról vitatkoztak. Mennyi terítékpénzt kérjenek a néplakomára, mennyit hajlandók a vásárra érkezettek megfizetni, és mennyi lenne már éppen sok. Abban nem bízhattak, hogy Batthyány Kázmér vagy Batthyány Lajos fedezze a lakomát, mind a ketten Pozsonyban tartózkodtak a híveikkel és fullajtárjaikkal, de ilyen célra különben sem herdálnák a vagyonukat. Kossuth a párizsi forradalom kitörése óta állandóan retirál, egyre jobban tart a népfelkeléstől, amely romba döntené a reformterveit.

Elhangzott, hogy Párizsban eleinte 3 frankot, majd 11 frankot terveztek kérni a terítékért, végül megállapodtak 6 frankban, de akkor a néplakomát betiltották; erre gyűltek össze a Madelaine előtt február 22-én, ahová a lakoma szervezői el se mentek; így tört ki a forradalom.

Mennyit lehet kérni a jobbágyoktól? Nincsen nekik pénzük! Hát az iparosoktól? A 6 frank egyenlő 135 krajcárral. Márpedig két forintnál többet

egyetlen iparos sem fog adni, de még egyet sem! Az egy forint is sok, ötvenöt krajcár a maximum!

Miért nem 56? Miért nem 57?

Ugyan kérem, egy teríték 59 krajcárból nem jön ki! Padok, asztalok, bor, hús, sütés, főzés?! Rákosmezőre az égvilágon mindent kocsival kell kivinni, az is pénz!

Íveket kellene körözni a nép közt, és aki feliratkozik, egyúttal fizesse be a maga lakomáját.

Hát akkor nem sokan fognak feliratkozni!

Ne azonnal fizessenek, hanem később.

Később nem fog fizetni senki! Ki hajtsa be?!

Ki rendeli meg az ételt, az italt, a padokat, és ki fizeti meg az előleget? Mert azt rögtön le kell perkálni! Hol az a kocsmáros, aki utólagos elszámolásra szállít?

Teréz hallgatta őket, és úgy találta, hogy az ifjaktól nem várható semmi. Igaza van az urának, a magyar nem csinál forradalmat, csak vitatkozik. Hazament, a győri sógora várta. Teréz pár napja megüzente, hogy legközelebb vele megy Győrbe. János úgy kéthetente a Kígyó téren adta le a készítményeit Szilágyi István gombkötőmesternek. Mostanában több dolga akadt, a vitézkötés eddig is divatban volt, de mostanában még több rendelés érkezett, és Szilágyi István bármennyit átvett. Akár német, akár francia kabát magyarrá válik, mihelyt rávarrnak valamilyen paszományt, elérkezendett a gombkötők aranykora. Hatalmas zsákban hozta János Győrből a vitézkötést, a vámházban végigtúrták, nincs-e benne trikolór, de nem volt. Előbb tudják az osztrákok, mit akarnak majd francia mintára gyártani a magyarok, mintsem azoknak eszükbe jut. János felajánlotta Teréznek, hogy ellátja fonallal, ha ő is bedolgozik, de Teréz nem akart ilyesmivel bibelődni, pedig nem nehéz, bár egyhangú: egy nagy spulniba négy szöveget ver az ember, a fonalat az egyikhez csomózza, aztán a megfelelő horgoló mozdulatokkal szaporítja a spulni lyukán alul kijövő fonadékot. Gyerek felügyelete mellett nem rossz foglalatosság, bármikor megszakítható, de nincs gyerek.

Kocsit fogtak, bepakoltak, áthajtottak Budára, a Bomba-téren gyorsparasztra ültek. Teréznek a tető alatt jutott hely, János maradt fedetlenül. Tizenkét embert tudott szállítani a négyfogatú, gyorsparasztnak nevezett szekér, Buda és Bécs között közlekedett naponta háromszor-négyszer, mikor hogy, a lovakat a szerződött gazdák, akik akár jobbágyok is lehetek, négy-öt mérföldenként váltották. A kipihent lovakkal fele idő alatt tették meg az utat, mint a postakocsik, és a delizsánszoknál is gyorsabban, amelyek csak az állami postaállomásokon jutottak friss lóhoz. Gyorsparaszttal tíz óra az út Budától Győrig, és előnye, hogy kívánságra bárhol megáll.

Két éve, útban Európa felé, az öccsénél lakott néhány napig a forradalmár, és János emlékezett rá, hogy kikkel találkozott akkor. Terézt másnap elvitte Lukács Sándorhoz. Az ügyvéd, gróf Zichy Ottó titkára, nyiszlett kis ember, meg volt tisztelve, hogy megismerheti a nagy író feleségét, de nem volt új híre Pozsonyból. Teréznek úgy tűnt, részvétellel van iránta, mintha az özvegyet látná benne. Március negyedike történelmi napként marad meg

a nemzet emlékezetében, jelentette ki Lukács, ám egyelőre nincsen folytatása, megrekedt a reformok tárgyalása, mindenki nagyon óvatos. Ausztria forrong, a bécsi olvasóköri követelések radikálisabbak, mint a magyar követekéi, bár van, amiben mi vagyunk haladóbbak; meglátjuk, mit sikerül összehozni.

Igen, felkereshetjük Zichy Ottót, bár a grófnak nincs olyan közeli kapcsolata a Helytartótanáccsal, mint a család más tagjainak, mert fekete báránynak számít a demokrata nézetei miatt.

Lukács emlékezett rá, hogy Zichy két éve átfutotta a Népkönyvet, és azt javasolta Teréz férjének, hogy látogassa meg Deák Ferencet. Tett is egy kitérőt Füredre, ám Deáknak a Népkönyv és az Adós, fizess! című munkák nem nyerték el a tetszését, a kiadásukat nem támogatta, mert „túlságosan éles tollal vannak írva”.

Másnap elkocsiztak Szabadhegyre. A kastély kapujában két ór állt, egyikük hátán karabély, másikuk övén pisztoly.

– Veszélyes időköt élünk – szabadkozott Lukács Sándor.

Leszállt, beszélt velük, visszament a kocsihoz.

– Engem beengednek, idegent nem. Várjon meg a kocsiiban.

Teréz várt.

Lukács Sándor kedvetlenül tért vissza.

– Mélyen sajnálja a gróf úr, a kegyed férjét továbbra is nagyra becsüli, és minden jót kíván, de most országos ügyek forognak fenn, úgymint a közteherviselés és az örökvaltság, az egyesek baját csak később lehet orvosolni. Ígéri, hogy mindent elkövet!

58

Másnap reggel János kikísérte Terézt a gyorsparaszthoz, és útjára bocsátotta, miután úgy látta, hogy az útítársai veszélytelenek. Teréz a Bomba-térről a hídon át a Fillingerbe loholt. Annyi történt két nap alatt, hogy az egyetemen a tanárok beszédtek a vasárnapi részvételi íveket, és a Helytartótanácsba küldték, az aláírókat pedig megfenyegették, hogy kicsapják. A néplakoma elmarad, kiderült, hogy nincs, aki fizesse. A népgyűlést Rákoson talán megtartják, az nem kerül pénzbe. Mikor lesz még egyszer megint ennyi ember Pesten?

Amikor Kossuthot és Szentkirályit követté választották, a Batthyányaknak egy csomó pénzébe került a hívek Pestre szállítása és elszállásolása; most a vásárra magától jött mindenki, és maga fedezi a szállását, ha van neki! Egyedül Kázmér grófnak 16 ezer forintjába került Kossuth megválasztása!

Azt az őszi tüntetést is bölcsőbb lett volna a Lipót-napi vásárra időzíteni!

Dehogyan lett volna bölcsőbb! A törvény szerint mindenütt meg kellett történnie a követállításnak november 15-ig, ami Lipót napja!

Teréztől érdeklődtek páran, hova tűnt e pezsgő időkben. Fillinger János, a kávéház bérlője külön elébe járult, és üdvözölte. Ágoston nem tett szemrehányást, hogy az engedélye nélkül távozott, és este hazakísérte. A Kerepesi út és az Ötpacsirta utca sarkán inaskölykök vitatkoztak a helyzetről.

Mit szól mindehhez a nádor?

Nincs is Pesten, Bécsben van! Nem Bécsben van, Pozsonyban van! Akkor mit szól a helyettese?

Ki a helyettese?

Kossuth Lajos! Ó az alnádor!

A Fillingerben felolvasták a Pozsonyba küldendő követelést, amelyet majd a követek választottjai vigyenek magukkal Bécsbe a királyhoz. Vachot Imre észrevette a tömeg feje fölé magasodó Terézt, találkozott a tekintetük, Vachot Imre elpirult; amióta Teréz magára maradt, Vachot nem kereste, pedig korábban összejártak; Vachot is ette Teréz főztjét, és ők is voltak Imre Lipót utcai lakásán. Hat éve történt, hogy Vachot egy írásában ledorongolta Bajzát, Bajza felbőszülve válaszolt, hetekig ócsárolták egymást az olvasók örömeire. Szilárd alapja a barátságnak a közös utálnivaló.

Vachot elkiáltotta magát:

– Íróársunk börtönben ül, és mi hagyjuk! Követeljük Stancsics szabadon bocsátását!

Iryni közel állt hozzá, felkapta az ötletet:

– Az összes státusfogoly szabadulását követeljük!

Valaki megkérdezte, hány státusfogoly van börtönben. Megegyeztek abban, hogy egy.

Az kevés. Elegánsabb a többes szám.

– Szerencsétlen szám a tizenhárom! – kiáltotta egy vékonydongájú fekete borzas. – Maradjon a pontok száma tizenkettő! A katonaságot illető pontokat vonjuk össze!

A státusfoglyok szabadon bocsátása lett a tizenegyedik pont.

– Ki kell nyomtatni!

– Holnap kinyomatjuk!

Vachot megölelte Terézt, és odébb furakodott. Ágoston úgy kacagott, mint-ha a tizenegyedik pont neki jutott volna az eszébe.

Vasvári nyilvánvalóan gyújtó beszédet tartott, mert lelkesen hadonásztak, aki hallották, és azok is, akik nem. A kellerek a fejek fölött hordozták a sört, az ügyesebbek nyolc-tíz korsót egyszerre. Kapós volt a deák-kenyér és a perec. Klauzál következett szólásra. Azt javasolta, hogy a proklamációt juttassák el Batthyány Lajoshoz, és az ő szentesítése után vigyék szét az országban, és írásuk alá mindenkivel, aki egyetért, így nagyobb lesz a királyra a hatása. A javaslatot megszavazták. Felugrott egy asztalra egy diák, és őrzöngve szószegéssel vádolta meg a gyűlést. Két napja azt ígérték, hogy a nép szószólói lesznek!

Őt is megtapsolták. Éljen Vidács!

Új emberek nyomultak be, a bécsi hajó utasai a kikötőből. Bécsben kitört a forradalom! Metternich lemondott, barikádokat emeltek, folyik a vér!

Egy ligúr szerzetes megerősítette, hogy folyik a vér bécsi utcán.

Csöndet, csöndet, nem halljuk!

Be kell zárni az ajtót, ki ne menjen senki, amíg nem határoztunk!

Miről?

A többség! A többség!

Reggel az orvostanhallgatók kiözönlöttek az egyetemről, vittek magukkal ólmosbotot.

Hol?

Hát Bécsben! Az olvasókörök tizenegy pontját, a polgárság hat pontját és a diákok öt pontját kiáltozták, de nem akadt szónokuk, nagy volt a hangzavar

és a tanácstalanság. Vonultak az Alserstrassén cél nélkül, midőn egy segédorvos, az óbudai zsidó Fischhof Adolf, Pesten járt a piaristákhoz, épp kijött az Allgemeines Krankenhausból, és ment volna haza, ám a tömeg magával sodorta. A Landshaushofban a menet élére rukkolt, és az erős baritonján gyűjtő beszédben követelte a sajtószabadságot és a népképviselői országgyűlést. Végre lett szónok! Megtapsolták. Utána egy másik magyar zsidó orvos, a szintén jó hangú Goldmark József felszólította a tömeget, hogy nyomuljon be a rendek házába, ami meg is történt...

Ágoston a közelében állókat ölelgette: nálunk is az orvostanhallgatók fogják kezdeni! Nagyszerű, nagyszerű, mondták, de azért a mérnököket és a jogászokat se kellene kihagyni.

Nem várhatunk vasárnapig, már holnap, már holnap!

A Nemzetiben műsorváltozást kell kieszközölni, a Bánk bánt kell előadatni! Milyen kár, hogy nincs ilyen címen opera! Nem inkább a Hunyadi Lászlót kéne játszani? Az opera! De annak a végén kivégzik a főhóst! Legyen a Bánk bán, abban a magyar király is van, és életben marad! De az opera dalait együtt lehet énekelni! Mégis inkább maradjon a Bánk bán...

Ágoston Terézhez furakodott.

– Van kéznél látogatási kérvénye?

– Van.

– Szükség lesz rá holnap! Most aztán végképp ne csavarogjon el!

Óriási a jelentősége, magyarázta Ágoston, hogy a magyar követek követelései között a cenzúra eltörlése csak a hatodik helyen szerepelt, Bécsben a diákság a második helyen követelte, mi pedig az első helyre tesszük! A szabad sajtót követelni az országgyűlés jóváhagyása nélkül is legitim! Egy rab szabadon engedése szintén lehetséges, nem kell hozzá az országgyűlés, a Helytartótanács is megteheti! Nagyszerű ötlet, nagyszerű!

Ezek után az ifjak nekiálltak tekézni. Kevesellték a négy asztalt, Fillinger szabadkozott, nem fér el több.

Odakint alig lehetett moccanni, a Zsibárus utca és az Úri utca sarkán megrekedt a tömeg, a bejutásban reménykedők lökdösődtek. A sört az utcán is felszolgálták. Kapnak-e parancsot a rendfenntartók vagy nem kapnak? Biztos, hogy odafönt is, odabent is, mindenütt a bécsi híreket tárgyalják. Mi lesz holnap? Lesz valami holnap? Ki mit csinál holnap?

Mit vesz fel az ember forradalomban? A ruhák kimosva, keményítve, kivasalva. A férje váltás ruhája kimosva, kivasalva. A földre szórt szalma helyén egy lesmirglizett ajtóra fektetve egyenletesen tömött szalmazsákot talál, ha megjön egyszer. A száraz szalma adomány, vásárban a legnagyobb kincsek egyike. A gyerekágyak szétszedve, a lepucolt lécek a kamrában hossz szerint a falnak támasztva. A szerszámok a polcon. A gyaluban szorosra beütve a faék. A fűrész bezsírozva a falon.

Szerda reggel hideg szél fúj, esett. A Kerepesi úton a Rókus kórházig és túl, ameddig a szem ellát, lacikonyhás bódék, mellettük az egymáshoz kötözött lábú disznók. A szekerekben, a sárba vert cölöpökre kötözött, veszőből fonott tetők, a cserények alatt éjszaka családostul dideregtek az árusok. A fakabátokat ilyenkor az egész városba kihelyezik egymástól messze, de

látótávolságban. Ezekben a bódékban szunyókálnak a széltől, esőtől védve, hátukat a deszkának vetve a polgárőrök, és fohászknak, hogy müljön el az egy hétig tartó vásár mielőbb. Sok a baj, isznak a parasztnok, isznak az iparosok, vedelnek a vásárlók, és nemcsak a kocsmákban késelik meg egymást pillanatok alatt. Majdnem háromszorosára duzzad a négy országos vásár idején a város, kétszázötvenezer ember tolong az utcákon, ácsorog a mutatványosok előtt a tereken, a fogadók tömve, az uszályok a pesti parton csak egymáshoz horgonyozva férnek el. Nagyban folyik az adásvétel, teljes rakományokra szerződnek, gyakran magát az uszályt is megveszik kormányostul, uszályostul. Az uszályokban is laknak ilyenkor vendégek, és a hajóhíd parthoz közeli csónakjait Pesten is, Budán is a kurvák és a hajléktalanok, akik rendszeren ott szoktak éjszakázni, a négy országos vásárra kiadják, maguk pedig mennek a mezőre, a budai erdőbe, vagy meghúzzák magukat a Tabán valamelyik utcavégén, ahol a lakosoktól nem ütnek el. Nem tanácsos sötétedés után a tabáni parton kószálni, könnyen nyoma veszhet az embernek. Kétszer annyi lámpást gyújtanak a hídon, mint rendszeren, de könnyű észrevétlenül belecobbanni a vízbe, amely árad a tavaszi olvadástartól, és rengeteg uszályt hord magával. Mindig sok a városban a szemét, ilyenkor véggépp. Csatornázás nincs, alig néhány utca van kikövezve, alkonyatkor lámpást visz magával az ember, ha van olyan merész, és útra kel.

A Zrínyi-kávéház nyitva, az udvarán vásár alkalmával szekerek állnak, szinte kiömlenek az Országútra. A Hatvani kapunál is ott állnak sorban a hatalmas oláh szekerek, tucatnál is több ló vontatja őket, rajtuk csengettyűk és kolompok, hogy felhívják magukra a figyelmet, álltukban aludván most alig-alig csendül meg valami. A szekerek oldalához hordók vannak láncolva, azokban az égvilágon minden: káposzta, túró, sajt, rajtuk emeletes ácsolmányok, egy teljes család is elfér bennük, amolyan mozgó házak. A Lóvásártér felé nézve egymás hegyén-hátán a lacipecsenyések. A Kerepesi-úton egyébként is zöldséget, gyümölcsöt és húst árulnak, a hentesek az utcán vágják fel és mérik ki a húst, most aztán véggépp tele van velük minden. A Nemzeti Színház zárva. A Grassalkovich-magtár szintén. A szép, barokk Belezna-palota még zárva, nagy kupolája alatt válogatott asztalosok szoktak dolgozni, de még alszanak a mesterek. A Griff fogadóban már sokan ténferegnek, a gémeskútról húzzák a vizet, az udvaron lévő hizlaldából rőfögés. A Nemzeti Múzeum előtt a másik gémeskútnál hosszú sor áll, a kertben tehenek legelésznek, csak az Országút felé eső részen van kerítés, a Sándor utca és a Két Pisztoly felé még nincsen, pedig szó van róla, de hát a város szegény, csak a képviselők gazdagok, és a fogadót birtokló Marczibányiak kerítésre nem áldoznak. A Sándor-utca sarkán a Luby-kastély nyitva, mennek a népek a kápolnába. A Széna-téren a magas dombon álló protestáns templom előtt a kocsiktól moccanni sem lehet, a szolnoki kenyeres kocsik alig férnek el, pedig az az ő törzshelyük egyébként. Tocsognak a népek a Széna-tér mélyedéseiben, összegyűlik a víz, nincs hova lefolyják. Akinek nincs magas szárú csizmája, az maradjon otthon, kivéve, ha cseléd. A Rottenbiller-házon büszkén díszeleg a Pióca-kereskedés felirat, a ház zárva. A Pipa utca sarkán a sóhivatalok zárva, a széles tér előtt rendszeren török jelvényekkel díszített hajók állnak, de most van itt mindenféle jel és zászló, az

uszályok hat-hét sorban egymáshoz vannak kötözve, majdnem teljesen elállják a Dunát. A bóbiskoló vontató lovaktól a parton nem lehet elférni, csoda, hogy a hajósok megismerik a saját lovaikat, inkább fordítva szokott történni. A haltér felé szűcsök virrasztanak, nehogy a gerebenezett, kifeszített báránybőröknek lába keljen. Utánuk a tímárok tehénbőrei lógnak, majd a kékfestők következnek, akik a Dunában öblögetik a szövetet, itt nem is merítenek a Dunavízből a vízárusok.

Tenyésznek a népek és nem gondolnak semmivel. Ezt a rengeteg népet nem érdekli, miről tárgyalnak a heveskedő diákok izgatottan napok óta. Olvasni nem tudnak, a politika távol áll tőlük. A járványoknak, az időjárásnak, az árvizeknek, a szárazságnak, az aszálynak vannak kiszolgáltatva, az utóbbi két évben különösen. Ez a rengeteg ember arról sem tud semmit, mit akarnak a főurak Pozsonyban. Hogy jut a fülükbe, hogy Bécsben kitört a forradalom? És ha eljut is, mit értenek meg a hírekből?

A Fillingerben kevesen üdögéltek, a borús idő miatt reggel is égtek a gázlámpák, hogy a hajóval érkezett tegnapi lapokat el lehessen olvasni. Az ifjak közül a dadogós Sükey ücsörgött odabent, meg néhány gyanús úr, némelyik a kocsmákból és a kávéházakból ismerősnek tűnt. Teréz megkapta a tejfölös kávéját, ezzel az egész napot kihúzza.

Lassan kóvályogtak be az ifjak, reggeliztek, fontos képpel tanácskoztak, elmentek, visszajöttek, kézzel másolták a proklamációt, amikor néhány példány kész lett, elmentek, hogy kiragasszák, aztán tíz óra felé végre neki-durálták magukat. Az orvoskaron várták őket, mert ha Bécsben az orvosok kezdték, ők kezdik Pesten is, mint tegnap Ágoston elrikkantotta. Kiözönlöttek az utcára, és immár soktucatnyian indultak az egyetem felé, Ágoston ug-rándozva haladt közöttük. Sükey a Fekete Sas falára ragasztott egy proklamációt, a többiek mentek tovább. Bámészok álltak meg, Sükey látván, hogy írástudatlanok, hangosan elkiabálta nekik a pontokat. Olvasás közben nem dadogott. Ágoston visszaszaladt Terézért.

– El ne vesszen! Mindenhová tartson velünk!

Az egyetemen felduzzadt a menet a jogászokkal és a mérnökökkel, a tanárok a kolostor ablakaiból báméskodtak. Ländlerer nyomdájába úgy hatolt be a delegáció, hogy tárt karokkal várták őket. Ott már tegnap este tudták, mit fognak az ifjak határozni ma. Teréz kint maradt az esőben, szemben azzal a lakással, amelyben ólommérgezést kaptak. Odabent, jelentették a hírvivők a kapuból, Ländlerer tanácsára Irinyi vagy Vidáts lefoglalta a sajtót, ezzel a cenzúrárt elkerülték. Amíg bent nyomtattak, kint a Fillinger szónokai, akik a proklamációt fogalmazták, magyarul szóltak a néphez, Ágoston egyik zsidó diáktársa, Hermann Rosenfeld és Degré Alajos pedig németül.

– Lepipáljuk Bécsset! – kiáltotta Ágoston.

Esernyőerdő hullámozott föl-le válaszul.

A kinyomtatott 12 pontot és a Petőfi-verset kiszórták a Szép utcára, Ágoston nagyobb adagot vett magához, és a köpenye alá dugta. Érdemes a Csigában, a Philosophusban és a Török Tsászárbán is osztogatni. A kávéházak dugig voltak, kint is ültek esernyősen, buzgón olvasták a nyomtatványokat, a német változatnak nagyobb volt a sikere; az ifjak visszamentek a nyomdá-

hoz. Szép tömeg gyűlt össze. Vasvári újabb nagyobb adag nyomtatvánnyal jött ki, a Talpra magyar is megvolt már németül. Zuhogott az eső, az emberek nem fértek el egymástól. Jókai azt kiabálta, hogy csukják be az ernyőjüket, különben kiverik egymás szemét. Becsukták, áztak.

– Forradalom, forradalom! – kiáltotta Ágoston boldogan.

Iryni felszólította a népet, hogy mindenki menjen haza ebédelni, délután háromkor gyülekezés a Múzeum előtt.

Felosztották Pestet, ki hová vigyen a nyomtatványokból. Teréz a Széna piacot vállalta, ismeri a kofákat. Jókora adagot kapott, a legfelső példányok már eláztak. A piacon boldog-boldogtalan kezébe nyomott egy-egy lapot vagy többet is, hogy adja tovább. Teréz elkiabálta a pontokat, a verssel nem próbálkozott. Összeverődtek a vásárosok és a vásárlók, a pestiek és a vidékiek, a napszámosok és a kereskedők, a hivatalnokok és a háziasszonyok, a szolgák és a cselédek. Előkövályogtak a Két Pisztolyból a lányok.

Túl sok volt a népnek a tizenkét pont, és nem is mindet értették. Teréz a legfontosabb pontokra szorítkozott, mit is követel a magyar nemzet: közös teherviselés, a dézsma eltörlése, a politikai foglyok kiszabadítása. A közös teherviselés fogalmát nem értették, megmagyarázta: ezentúl a nemesek is adózni fognak; így már nagyon tetszett. Kifogyott a nyomtatott lapokból, inasokat intett magához, a nyomdába küldte őket. Beosztotta, ki menjen a Rókus felé, ki az uszályokhoz, ki az Újvásártérre. Nem tudtok olvasni? Nem baj, jegyezzétek meg! Elmondta a maga három pontját, visszamondták, mehettek.

A nyomda előtt nemcsak a lapokat osztogatták, hanem a híreket is. A Városháza üléstermében összegyűltek a tanácsurak. Úgy döntöttek, hogy nem döntenek, megvárják a délutánt, majd akkor. Ők is hazamentek ebédelni, de előtte meghallgatták, mit mesélnek azok, akik a nyomda elől szaladtak a hírekkel hozzájuk. A Szép utca sarkától a Zsibárus piacig sétálva három perc az út, hírvivők szaladtak oda-vissza, mindenki mindenről azonnal értesülést szerzett. Délután háromkor ül össze a polgármesterestül 19 tanácsnok, a 96 választott polgár meg az a további 51 fontos polgár, akik tavaly ősszel a követválasztáskor is jelen voltak. Pont akkor lesz a tüntetés a Múzeumkertben!

Három előtt rengetegen gyűltek a Múzeum elé, amelynek a kertjéből majdnem az összes legelésző tehenet sikerült kihajtani. Felléptek az ifjak, a lépcsőről szónokoltak, nem lehetett hallani, mit mondanak. A tömegben ott voltak a mutatványosok, a bábosok, a tűznyelők, a panorámák tulajdonosai, az állatheccek csapatai, a vízenjárók, a gyorsfutók, a tűzijátékosok; be kellett látniuk, hogy ezzel a ribillióval nem lehet konkurálni. Ott volt a bámészok tömege, amit népnek szokás nevezni, ott voltak a délelőtti polgárok, a kofák, az árusok, a kocsisok, az egyetemisták. Végig zuhogott, az esernyőkről egymás nyakába csurgatták a vizet, mégsem sértődött meg senki. Valaki kiadhatta a jelszót, mert megindultak a Városháza felé. Katonaság, polgárórség sehol. A helyőrség nagy része se magyarul, se németül nem tudott, lévén olasz vagy morva vagy valami egyéb. A faköpenyek üresek, visszabújtak a kaszárnyákba a katonák, tehát vissza lettek parancsolva. Latolgatták a tömegben az iparosok, hogy a

helyőrség fele, az olaszok a magyar nemzeti színeket, miket most már a tömeg a kebelén meg a kalapján hord, a magukénak éreznék; a megbízható morvákat és cseheket, akik nem túl sokan vannak, nem merik kivezéynelni. A cigánybandák szakadatlanul húzták a Rákóczi-indulót és a Marseillaise-t felváltva, a dallamok egymásba gabalyodtak. A Zsibárus-piacon dél óta kokárdát árultak, volt kicsi kör alakú, volt nagyobb rózsa alakú, volt kalapra tűzhető, és voltak háromszínű, különböző méretű zászlók. Mikor gyártották és kicsodák? Nem lehetett tudni, mi történik és ki által. Feltűnt néhány megyei küldött és képviselő a Megyeházáról, ők is csatlakoztak a menethez. Négy óra múlt, a Városházára küldöttség ment be, a sáros csizmájukkal felvágattak a lépcsőn. Nem lehetett tudni, mi zajlik odabent, a tömeg saját magát szórakoztatta a téren. Jelszavakat, rigmusokat rögtönöztek, akik hallották, jól szórakoztak. A Városháza ablakában megjelent valaki, a tömegben tovaterjedt, hogy Rottenbiller alpolgármester. Majd kiesett az ablakból, tátogott, megéjleneztek. Jó lenne oda egy erkély, vélekedett a nép. A polgármester aláírta! Micsodát? Kicsoda? A proklamációt! Ha magyarul van, nem is érti, Szepessy csak németül tud! De még délelőtt lefordították és Ländlerernél kinyomtatták németül, Szepessy azt írta alá! El se olvasta, és huss, máris aláírta!

Még valaki szónokolt, továbbadták: gróf Almásy Móric, a feliratot az országos küldöttség már felvitte Bécsbe, törvényesen, törvényesen... Almásy ma délben érkezett egyenesen Pozsonyból a nádor tegnapi üzenetével... Zichyék a Helytartótanácsból átküldték Pestre...

Valaki azt kiáltotta: Budára a Helytartótanácsához!

Mások: A fegyvertárba!

Megint mások: Rabokat szabadítani!

Az orvostanhallgatók már korábban besegítették Terézt a Városháza lépcsőjére, azt szerették volna, ha beszédet intéz az urakhoz mint az állami rab felesége, de jött lefelé Nyáry Pál, és a nyakába esett.

– Nincsen többé cenzúra, Teréz! – kiáltotta a másodalispán. – Kihozzuk a férjét!

Erre támadt némi zavar, nem mintha addig lehetett volna tudni, mi folyik. Odafent a tanácsteremben még szónokolt valaki, de már kezdett kiáradni a tanácstagok, a kevély urak és a radikális ifjak egybekavarodott tömege, Klauzál Gábor is köztük, aki gondolván, hogy ha Nyáry egy hölgy mellett áll, az csak fontos személy lehet, megállt a lefelé rohanásban.

– Az özvegy! – kiáltotta Nyáry Pál büszkén.

– Még nem! – tiltakozott Teréz.

Az orvostanhallgatók felnevetettek.

Klauzál Gábor kezét csókolt.

– Jöjjön velünk Budára! – mondta találékonyan.

– Teréz velünk jön! – süvítette távolabbról a fejek fölött Ágoston.

Teréz egy pillanatra megdermedt. Kivel menjen?

Az urakat választotta.

Megindult a tömeg a híd felé, legelől egy szűzmáriás zászló, nem látszott, ki viszi, talán egy hölgy. A helyőrség sehol. Szekrényessy lövetni fog! Nem lövet, ha eddig nem tette! Sedlnitzky fog lövetni! De amíg az a golyó Bécsből ideér?!

Terézt felsegítették a kocsiba. Odabent negyedikként egy hajdú ült.

A Helytartótanács, magyarázta Nyáry izgatottan, nincs ugyan felhatalmazva rabok szabadon engedésére, mert nem ő fogatta le őket, de mert nem büntető intézmény, hanem a főhatalom képviselője, kötelező utasítást adhat.

– Kihozzuk a férjét! Így döntött a tanács!

A híd rengett, le is szakadhat. Vásáros parasztok sokasága. Híre ment, hogy ingyen lehet átmenni Budára. A vámosok szétszaladtak, a két járdán és a kocsúton csak Budára lehetett haladni, a budai hídfőnél összetorlódtak a Pestre igyekvő kocsik, nem hajthattak fel. Buda felé a kocsik lépésben, a gyalogosok a közepén húzódó kocsisávon ráérősen kerülgették a lószart, a különleges nap tiszteletére nem söpörték be a vízbe. Budán a vámháznál bokáig merülve cuppogott a tömeg, a csizmások örülhettek, a bocskorosok átkozódtak, a lovak besüppedtek.

A Helytartótanács! Engedjék ki a rabokat! Szabadságot Sztankovicsnak! Éljen Sztankevics! Engedjék el Sztanisicsot! István nádor hagyta jóvá! István nádor Bécsben van! István nádor Pozsonyban van! Ki a helyettese? Zichy Ferenc!

„Éljen a szabadság!”

„Éljen a király!”

Esteledett. A pesti palotásor a felhős idő ellenére is ragyogott. A rakparton a tömeg a viskók között északnak indult, a rongyos lurkók a kocsik között szaladgáltak. Megszaporodtak a kéregetők, a vásárok kedvelői.

A Várdombra menet megugrottak a lovak. A Színház utcára értek. A Fegyvertár hatalmas épülete előtt több sorban katonaság. A Dísztéren tovább haladtak. Klauzál felsóhajtott. A Helytartótanács előtt katonák. Nyáry és Klauzál kipattant, beengedték őket az épületbe, a városházi hajdú a kocsiban maradt. A tömeg megrekedt, köztük a vízholdó szekerek. A tabáni pékek peracet árultak, szépen fogyott a wurst és a csevap.

Teréz a kocsiból bámészkodva megértette, mitől félnek az urak. Nem kíváncsian néztek be a kocsiba, hanem gyűlölettel. Mindjárt rájuk törik az ajtót, és felnégyelik őket. A hajdú kicsire húzta össze magát. Csúrdöngölést jártak odakint a polgárok és a polgárnők a parasztokkal.

Elfelejtette odaadni Nyárynak a láthatási kérvényt! Hol van? Egész nap a ruhaujjában vitte, hova lett?

Nyáry megjelent a Helytartótanács erkélyén. Teréz kinyitotta a hintó ajtaját, hogy hallja. A zúgásban annyit lehetett kivenni, hogy a Tanács minden követelést teljesít. Nyáry hosszan szónokolt, hadonászott, az övé lett a nap.

Nyáry és Klauzál visszajött, a tömeg szétnyílt, átengedte őket, mögöttük bezárult.

Nyáry azt kiáltotta:

– Almásy gróf és Török gróf írásban kapott felhatalmazást, és a per végéig én kezeskedem érte! Rosenbaum őrnagy térparancsnok ezzel küldetett előre!

– Elengedik a férjemet!?

– El!

– De ha elítélik?

– Soha többé nem ítélik el, én garantálom!

A Bécsi-kapu utca tele néppel. Sok az iskolás. Fokossal és bicskával estek a József-kaszárnya falának. Nem a falat bontották, hanem a bedesztkázott földszinti ablakokat. Örök sehol. Éljen a szabadság, éljen a király!

Kinyílt a kapu, egy őrnagy kukkantott ki, félreállt. Az ablakbontók tovább dolgoztak. Milyen könnyen szét lehet verni a deszkaborítást. Miért kellett erre ilyen soká várni?

A deszka mögött egy alak.

Karok nyúltak feléje, hogy kisegítsék. A rab hunyorgott. Nyáry és Rottenbiller fölsegítette Terézt az ablakpárkányra.

– Nincsen többé cenzúra! – kiáltotta, és beugrott.

Ölelés. Taps, éljenzés. A rab a cella mélye felé fordult, teleírt kéziratpapírok. Kezdte összenyalábolni őket.

– Lassan! – szúrta a fogai között. – Lassan! A térparancsnok kérte, hogy fogjam vissza a népet!

Büszkén tette hozzá:

– Őrnagyot küldtek a kapitány helyett!

páratlan oldal

www.es.hu

IRODALMI ÉS POLITIKAI HETILAP

**Kattintson
a www.es.hu-ra!
SMS-sel is
előfizethet!**

PUBLICISZTIKA,
FEUILLETON,
PRÓZA, INTERJÚ,
VERS, VISSZHANG,
KÖNYVKRITIKA,
MŰBÍRÁLAT,
GALÉRIA